

професій. Реалізація таких заходів має здійснюватись паралельно з кримінологічним впливом на фактори та умови виникнення проституції, а також з суворими заходами юридичної відповідальності за діяння, які пов'язані з її найнебезпечнішими проявами (наприклад, втягуванням неповнолітніх у заняття проституцією тощо). Тільки таке поєднання попереджувальних заходів та способів боротьби з проституцією може сприяти тенденції спаду поширення цього явища в суспільстві.

Анотація: В статті досліджуються склади преступлений, которые способствуют возникновению и функционированию проституции. Анализируется правовое регулирование в законодательстве зарубежных стран ответственности за вовлечение в занятие проституцией, сутенёрство, сводничество, создание и функционирование публичных домов, распространение порнографических материалов. В итоге приведена классификация стран по правовому регулированию проституции и связанных с ней явлений как уголовно наказуемых.

Ключевые слова: функционирование проституции, законодательство зарубежных стран.

Abstract. In the article is investigated offenses that contribute to the emergence and functioning of prostitution. Analyzes legal regulation in the law of foreign countries responsibility for involvement in prostitution, including minors, pimping, pandering, creation and operation of brothels, distribution of pornographic materials. In conclusion, the classification of countries according to the legal regulation of prostitution and related phenomena such as criminal offenses.

Keywords: functioning of prostitution, the law of foreign countries.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К.: Юрид. думка, 2012. – 1316 с.
2. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / П.П. Андрушко, Т.М. Арсенюк, О.Ф. Бантишев та ін.; за ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. – К.: Дакор, 2008. – 1428 с.
3. Кримінальне право (Особлива частина): підручник / за ред. О.О. Дудорова, Є.О. Письменського. – Луганськ, 2012. – Т.2. – 780 с.
4. Семчук Н.О. Характеристика втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність: порівняльно-правове дослідження / Н.О. Семчук // Юридичний вісник. – 2010. – № 4. – С.120-123.
5. Джужа А.О. Запобігання злочинам проти статевої недоторканості дитини за законодавством інших країн / А.О. Джужа // Науковий вісник Національної Академії внутрішніх справ. – 2013. – № 2. – С.147-155.

УДК 930.1 (477)(=16)

МІСЦЕ ДЕРЕВ І РОЛЬ СВІТОВОГО ДЕРЕВА У ЖИТТІ СХІДНИХ СЛОВ'ЯН

С.В. Безугла, Л.Б. Лихачова

Анотація. У даному дослідженні подана інформація про світові дерева та їх роль і значення у житті східних слов'ян і сучасних українців, про вплив світового дерева на свідомість східних слов'ян та їх космологічні уявлення. Методологічною основою роботи є системний підхід, принцип історизму, наукової об'єктивності, критичного та структурно-системного підходу до літературної та джерельної бази роботи. Специфіка досліджуваної теми передбачає застосування порівняльно-історичного методу, який робить можливість виявити історичні витоки і шляхи розвитку ролі дерева у свідомості та прослідкувати зміни семантики. Використана методика «усної історії» (під час опитування інформаторів), проведено соціологічне опитування.

Ключові слова: східні слов'яни, світове дерево, дерево, дуб, береза.

Як відомо у слов'ян не існувало культу рослинності в класичному вигляді (як, наприклад, у кельтів), але для руської людини ліс завжди був рідною домівкою. Він сприймався як жива істота, організм, що жив за певними законами. Вписуючись у закони лісу, слов'янин пізнав «академію» природи і тому мав все найнеобхідніше для людського щастя. З найдавніших часів спільноти поклонялися окремим деревам та священним гаям. Дерево не тільки давало плоди, але і лікарські речовини, слов'яни навіть навчилися використовували енергію дерев [1, с.28].

Оскільки навіть зараз у житті українців простежуються звичаї, які раніше були пов'язані із вшануванням дерев (наприклад, тричі вдарити по дереву, коли боїшся наврочити), то обрана тема є актуальною.

Літературу із зазначеної проблематики варто поділити на дві частини: перша – роботи авторів, присвячені ролі дерев у житті слов'ян, зокрема праці С.Токарева і Т. Філімонової «Обряды и обычаи, связанные с растительностью», Л. Виноградової «Народная демонология и мифо-ритуальная традиция славян», О. Модлевської «Русская міфологія». Друга - роботи присвячені саме світовим деревам: Ю. Линник «Космос руського праздника», Л. Васильченко «Природа славян» та інші.

Джерельною базою є як опубліковані етнографічні розвідки О. Воропая «Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис», А. Коринфського «Народная Русь. Круглый год сказаний, поверий, обычаев и пословиц руського народа», М. Забиліна «Русский народ, его обычаи, обряды, предания, суеверия и поэзия», так і матеріали польових досліджень, зібрані автором у Донецькій, Харківській, Івано-Франківській, Чернігівській областях, світліни з краєзнавчих музеїв м. Львова, м. Донецька та Донецької області, зокрема с.Прелесное, результати соціологічного опитування.

Метою роботи є висвітлення місця дерев у житті східних слов'ян, визначення ролі світового дерева та його впливу на формування свідомості в прашурів та сьогодні. Задля досягнення мети необхідно було вирішити наступні завдання: ознайомитися з існуючою літературою з даної проблематики, провести соціологічне опитування, визначити роль і місце дерев у житті східних слов'ян та їх нащадків.

За хронологічні рамки роботи обрано період з найдавніших часів (VII – IX ст.) до сьогодні (XXI ст.).

Наукова новизна полягає у введенні нових джерел та інформації, яку було отримано під час роботи з респондентами та соціологічного опитування.

У деяких місцях у східних слов'ян культ дерев і священних гаїв продовжував зберігатися ще у XIX – на початку XX століть. У росіян на Вологодщині такі місця поклоніння називалися «кусти», а у Білорусі – «прощі». Як правило, священний гай являв собою частину лісу, із дуже старими деревами, які іноді огороджували. Найчастіше в таких місцях, окрім дерев, могла знаходитися святиня – джерело, хрест, церква, особливо шановане дерево. Там молилися, залишали на деревах, хрестах та іконах виткані речі: рушники, стрічки, хустки тощо із проханням про зцілення або в подяку за це. Іноді священними вважалися гаї, які знаходилися у безпосередній близькості до старих цвинтарів – «жальників». Шановані дерева та гаї були недоторканими: суворо заборонялося рубати дерева та брати гілля для обігріву оселі. Дерева, що впали від старості або згоріли, старалися залишати в такому ж стані, тобто не торкатися їх. Широко була поширена практика будівництва церков на місцях, де колись були священні дерева або гаї, та навпаки – саджати дерево там, де раніше був православний храм. Значну роль дерево грало і в поховальній обрядовості. У слов'янських народів досить поширений обряд поховання під деревом або у лісі мертвонароджених чи нехрещених дітей. Усім слов'янам також був відомий звичай саджати дерево на могилі. Для цього використовувалися здебільшого вічнозелені та плодові дерева, а у більш пізній традиції бузок, який вважався «райським деревом». Повсюди існувало повір'я про зв'язок росту посаженого на могилі дерева і життєвих вчинків: якщо дерево добре приймалося, це означало, що людина була праведником; якщо дерево росло чахлим або засихало зовсім, означало, що покійний багато грішив [2, с.208, 209, 211].

Слов'яни вважали, що в кожному дереві живе душа. Аби зрубати дерево для потреб, прашури обирали особливі дні та години, розмовляли з деревом, приносили йому дарунок, а потім повинні були посадити кілька нових. Не можна було рубати дерево, що скрипіло, бо вважалося, що у ньому перебуває душа людини, яка померла нехрещеною [1, с.12]. Загальнослов'янським є повір'я про те, що під деревом живе дідько та інша нечисть, а також ховається там під час зливи. Звідси відома заборона знаходитися під деревом під час грози, оскільки Бог або Ілля Пророк, переслідуючи

нечисть, можуть вдарити громами в дерево та вбити людину [2, с 212].

Відігравала зелень важливу роль і в кругообігу нечисті у природі. Чорти постійно сидять у воді та болоті. Коли освятають воду, вони переходять на вербу, після освячення верби переходять у зілля, а звідти назад до води. Такий перехід здійснюється постійно. У Білорусі та західноукраїнських областях відомі уявлення, що церковний обряд водосвятіння на Водохреща (так само, як і освячення верби, трав і плодів, виконується саме з тією метою, щоб вигнати злих духів з води та рослин: «До Крещення черт в воде сидит, - так в этот день воду святят; на Вербницу святят – это черта с вербы сгоняют; на святого Яна трав святят – это значит черта с травы сгоняли»). Сезонні переходи злих духів здійснювалися протягом більш довготривалого періоду (із Водохреща до Спаса). Водяний чорт сидить у воді до Хрещення, а після освячення води переходить на лозу; залишається у воді до Масляної, а потім переходить на вербу, після освячення верби у Вербну неділю переходить на явір, а на Великдень Бог його гонить із явора на жито, у житі чорт сидить до Юр'єва дня, а після освячення злакових «восходів» переходить у трави та квіти, де залишається до Маковія; коли ж освятають букети квітів, водяний чорт іде на яблуню і сидить там до Спаса, а вже із Спаса, після освячення яблук, водяний чорт знову переміщується до води і залишається там до Водохреща [3, с.113 - 114].

Те, що місцями переміщення нечисті послідовно виступають спочатку дерева (найперше верба, яка раніше за інші дерева подає ознаки весняного «пробудження»), потім «зілля» (трави, квіти, злакові) і, нарешті, плоди (фрукти, овочі, колосся) – дозволяє відмітити зв'язок духів із вегетативним циклом рослин. Складається враження, що церковна обрядовість освячення води, верби, посівів жита, трійської зелені, плодів сформувалися на базі архаїчних народних вірувань про духів, які відвідують землю та виявляють свою присутність у рослинах на різних етапах їхнього вегетативного розвитку. Міфологічні уявлення про те, що вода та дерева були «дорогою» для душ померлих під час сезонних переходів із «того світу» та назад, відобразилися на характеристиці персонажів «нечистої сили». Такі повір'я широко відомі, наприклад, у білоруській традиції: «Наші селяни вірять, що чорт від 6 січня до Вербної неділі сидить на вербі, а підчас Водохреща він вибирається з води. Потім від Вербної неділі знову йде до води...» [3, с.114, 185].

Берегиня народних традицій Людмила Васильченко пише, що образ дерева – одне з унікальних винаходів людства, котре визначило структуру всіх міфологічних систем. Дерево, що виділилось з первісного хаосу, стало інструментом для створення космосу. На нього нанизувалися всі елементи світу від богів та тварин до понять і часу. Вертикальна структура складалася з трьох частин або рівнів: нижнього – коріння, середнього – стовбура та верхнього – гілок [1, с 10 - 11]. У міфологічній структурі світового простору дерево співвідносилось з образами світової вісі, що поєднувало різні світи. Звідси в обрядовій практиці та міфопоетичних текстах роль дерева як об'єкта, пов'язаного з обміном між світами, а також символу, що мав відношення до зміни статусу фольклорного персонажа або людини [2, с.210]

Відповідно до повір'їв, дерева – це шлях, по якому восени змії входять до міфічної країни Вирій. Дерево пов'язує земне та підземне, фігурує в західнослов'янській міфології про дітей, яких підмінили демони. Щоб повернути собі дитину, відносили підмінену під дерево, а пізніше забирали звідти свою. На дерево закидували речі, яких треба було позбутися – відправити на «той світ» разом із небіжчиком, або старі весільні атрибути. Дерево існувало як метафора дороги, як шлях, яким можна було досягти потойбічного світу. Повір'я про русалок, які спускаються з дерев на Троїцький тиждень і таким же чином повертаються, ще раз доводить, що дерево у свідомості людини – шлях [1, с.12].

У народних уявленнях східних слов'ян про створення всесвіту вся земля тримається, наче величезний корабель, на морі-океані, море-океан плещеться у неосяжній кам'яній чаші, чаша покоїться на спинах чотирьох китів, кити пливуть рікою всесвітнього вогнища, а вогонь спирається на «залізний дуб», що був посаджений раніше за все інше, а коріння його насичує свята небесна сила. Усесвіт уявлявся нашим пращурам величезним деревом, чиє гілля з кроною спирається в небо,

а коріння облитає пекло. На вершині цього дерева сяяли сонце та місяць, миготіли зірки, нижче царствували птахи, стовбур було віддано у власність бджіл, у коріння розмножувалася усіяка живність, а під корінням ховаються змії, бобри, кроти, землерийки, а також нечисть. У заговорах світове дерево стоїть на «пуповині морській» - величезному острові, де знаходиться камінь Алатир. На ньому мешкають святі угодники, біля коріння згорнулася страшна змія Шкурупея та прикований ланцюгами біс [4, С.115].

Отже, власне образ світового дерева вивели та реконструювали на основі міфологічних уявлень слов'ян, що правда в них вже змішані язичницькі та християнські норми. Світове дерево розглядають з двох позицій: вертикальної та горизонтальної. Що стосується вертикальної - за допомогою світового дерева можна побачити протилежності: верх – низ, небо – земля, земля – нижній світ тощо [1, с.11]. Вертикальна структура перетинає трьохярусне «мирозданіє» і пов'язує хтонічні глибини та занебесні вершини [5, С.40]. Цей поділ охоплює різні структури: просторову, анатомічну, стихійну тощо, наприклад, верхня (небесне царство), середня (земля), нижня (підземне царство) або минуле – теперішнє – майбутнє; пращури – сучасники – майбутнє покоління; вогонь – земля – вода, голова – тулуб – ноги [1, с.11]. Така троїста структура показує і розподіл тваринного світу. Так, з верхньою частиною (гілля) найчастіше пов'язують птахів, із середньою (стовбур) – копитні, тобто олені, коні, корови та інші. З нижньою (коріння) – змії, миші, жаби, риби, іноді фантастичні чудовиська та ведмеді. Якщо вертикальна структура найчастіше пов'язана із міфологічною сферою, то горизонтальна – співвідноситься з ритуалом та його учасниками і утворюється власне деревом. Об'єкт ритуалу знаходиться в центрі, учасники ритуалу - праворуч і ліворуч. Уся послідовність елементів по горизонталі сприймається як сцена ритуалу, основною метою якого є забезпечення благополуччя, врожайності, здорових нащадків [6, с.160 - 163]. З розвитком культури концепція світового дерева залишила свій відбиток у міфологічних і релігійних уявленнях, у мові, поетичних образах, мистецтві, архітектурі, плануванні, ряді особливостей людської психіки, зокрема «тест Коха» у психології показує, що образ дерева домінує у малюнках, які створюють діти.

Ще одним доказом того, що образ дерева залишив значний відбиток в нашій свідомості, є постійне звернення до дерев та дерев'яного у повсякденності, образ дерева увійшов до нашої свідомості на стільки міцно, що усі респонденти зазначають, що це «звернення» відбувається несвідомо, тобто автоматично, та не надають цьому значення. Окрім вже зазначеного триразового стукання, коли бояться наврочити або хочуть «отримати гарантії», що все так і буде, є й інші прояви. Так, 98 % респондентів сказали, що знають про прикмету: під час першого грому треба підійти до дерев'яної стіни або дубу, аби протягом року не боліла спина. З них дотримуються її 91%, хоча переважна більшість робить це жартома. 96% опитаних вірять, якщо притиснутися до старого дубу, то він передасть частину своєї енергії. Усі знають про усталену асоціацію дуба з чоловічим початком, а берези – із жіночим. Усі опитані представниці жіночої статі сказали, що хоча б раз ставали до берези, обіймаючи її, аби стати струнками, як вона, хоча знову ж таки, 73% сказали, що робили це жартома і майже не вірять, але про всяк випадок стали до дерева. 100% знають про вербну неділю, 84% - ставлять вдома вербове гілля, з них освячують його 36%, і майже 20% «б'ють» гіллям родичів із побажанням здоров'я. 58% опитаних знають про ототожнення тополі із юнаками в російській традиції.

Отже, поклоніння деревам, священним гаям, як і іншим природним об'єктам, складає особливість язичницької епохи. Поряд із шанованими деревами у священних гаях відбувалися жертвоприношення та важливі обряди, що забезпечували добробут у житті окремої людини та всієї общини. Не зважаючи на те, що язичницьке та християнське міцно переплелось у свідомості людей, утворивши неповторний синтез, сучасні українці продовжують активно звертатися до дерев у повсякденності.

Анотація. В данном исследовании представлена информация о мировых деревьях и их роли и значении в жизни

восточных славян и современных украинцев, о влиянии мировых деревьев на сознание восточных славян и их космологические представления. Методологической основой работы являются системный подход, принцип историзма, научной объективности, критического и структурно-системного подхода к литературной базе работы и источникам. Специфика исследованной темы предусматривает применение сравнительно-исторического метода, который дает возможность определить исторические истоки и пути развития роли дерева в сознании, проследить изменения семантики. Использована методика «устной истории» (во время опроса информаторов), проведен социологический опрос.

Ключевые слова: восточные славяне, мировое дерево, дерево, дуб, береза.

Abstract: In this study presents the information about worlds trees and their role and significance in the life of Eastern Slavs and modern Ukrainians, about influence of the worlds trees on consciousness of Eastern Slavs and their cosmological ideas. Methodological basis of work is the system approach, principle of the historicism, of the scientific objectivity of the critical and structural systematic approach to the literary basis of work and sources. Specific of researched subject provides the using of comparative-historical method, which gives a possibility to determine historical sources and ways of development of the role of tree in the consciousness, to trace changes of semantic. Was used the method of "oral history"(at the time of the questioning of informants), was conducted a sociological questioning.

Keywords: Eastern Slavs, world tree, tree, oak, birch.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Васильченко Л.П. Природа славян. / Л. Васильченко. – Томск: Изд-во Томского гос.ун-та, 2002. – 236с.
2. Мадлевская Е.Л. Русская мифология. / Е. Мадлевская. – Миргород, 2005. – 780с.
3. Виноградова Л.Н. Народная демонология и мифо-ритуальная традиция славян. / Л. Виноградова – М.: Индрик, 2000. – 432с.
4. Грищенко Е.А. Русские легенды и предания. / Е. Грищенко, Ю. Медведев. – М.: Изд-во Эксмо, 2004. – 208с.
5. Линник Ю.В. Космос русского праздника. / Ю. Линник. – Петрохаводск, 2006. – 70с.
6. Белякова Г.С. Славянская мифология: Кн. для учащихся. / Г. Белякова. – М.: Просвещение, 1995. – 239с.

УДК: 321.64 (430) «1930\1940»

ФОРМУВАННЯ МІФІВ В ТОТАЛІТАРНИХ ДЕРЖАВАХ (НА ПРИКЛАДІ НІМЕЧЧИНИ У 1930-40 РР.)

К.О. Бондаренко, В.Н. Завадський

Аннотація. Досліджено використання міфологізації в масовій свідомості як основи для впровадження технологій маніпулятивного впливу. Розглянуто найпоширеніші міфологеми та особливості їх використання в німецькому суспільстві в час 1930-40 років, з метою формування в населення певних колективних стереотипних установок та уявлень.

Ключові слова: тоталітаризм, фашизм, міф, міфологізація.

Тоталітарні держави ХХ століття рушили та творили історію світу. За недовгий часи свого існування вони докорінно змінили політичний, територіальний та моральний світ людини. Якщо говорити про тоталітарну (державу, свідомість, мистецтво), то в основі лежить універсальний міф. Саме цей міф в різних своїх історичних явищах і служить ключем до розуміння всіх сторін життя тоталітарного суспільства. Аналіз різних культурних типів такого міфу і реалізація його в символіці, ритуалах, мистецтві і є основною метою дослідження.

Комплексні дослідження технологій політичного впливу в тоталітарній державі, зокрема психопрограмування та міфологізації, були розпочаті в середині ХХ ст. (Г. Шіллер, Е. Ноель-Нойман, П. Лазерсфельд, Х. Ортега-і-Гасет), вони стосуються філософського чи соціологічного обґрунтування явища політичного маніпулювання. Таким чином, ця тематика освітлена в науковій літературі, але комплексного та повноцінного дослідження теми політичного міфу в нацистській